

SĄD NAJWYŻSZY
Rzeczypospolitej Polskiej

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego

Do druku nr 2917

Warszawa, dnia 9 stycznia 2023 r.

BSA I.021.80.2022

SEKRETARIAT Z-CY SZEFA KS
L.dz. DS. 175 . 32. 2023
Data wpływu 17.01.2023

Pan
Dariusz Salamończyk

Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na pismo z dnia 8 grudnia 2022 r., SPS-WP.020.329.5.2022, działając na podstawie art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021r. poz. 1904) w załączeniu uprzejmie przesyłam uwagi Sądu Najwyższego do *komisyjnego projektu ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*.

Z poważaniem,

dr hab. Małgorzata Manowska
/pismo podpisane podpisem elektronicznym/

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L.dz. SPS-WP.020.329.5.2022
Data wpływu 17.01.2023

BSA I.021.80.2022

**Uwagi Sądu Najwyższego
do komisyjnego projektu ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim
i prawach pokrewnych**

Wprowadzenie

Przedłożony do zaopiniowania projekt ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych dotyczy modyfikacji regulacji dziedziczenia autorskich praw majątkowych, zawartej w art. 42 ustawy z dn. 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2509) [dalej jako: pr. aut.]. Znamienne i godne podkreślenia jest to, że źródłem inicjatywy ustawodawczej jest indywidualna petycja obywatelska.

Uwagi ogólne

Celem projektowanej ustawy jest dostosowanie regulacji prawa autorskiego do treści Kodeksu cywilnego (nadanej mu w drodze jednej z jego nowelizacji).

Prawo spadkowe, a w tym dziedziczenie ustawowe jako jeden z jego fundamentów, uregulowane jest w Kodeksie cywilnym. Choć przez wiele lat od wejścia w życie Kodeksu cywilnego nie ulegało istotnym zmianom, to w ostatnich latach odnotować należy różnorodną nowelizację w zakresie prawa spadkowego. Jedną z nich dotyczyła kwestii dziedziczenia ustawowego. O ile pierwotnie w braku spadkobierców ustawowych, których krąg był bardziej ograniczony niż aktualnie, od razu do dziedziczenia dochodził Skarb Państwa, o tyle w związku ze zmianą art. 935 k.c. mocą ustawy z 14.2.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2003 r., Nr 49, poz. 408) [dalej jako: u.n.], aktualnie w takich przypadkach, co do zasady, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a Skarbowi Państwa tylko wówczas, gdy ostatniego miejsca zamieszkania nie da się ustalić lub znajdowało się ono za granicą. O ile zatem brzmienie art. 42 pr. aut. było spójne z pierwotnym brzmieniem art. 935 k.c., o tyle, wobec braku zmiany art. 42 pr. aut. wraz z powoływaną nowelizacją kodeksu cywilnego, wkradła się niejasność. Może bowiem budzić wątpliwości, czy obecnie art. 42 pr. aut. znajduje zastosowanie wyłącznie w razie dziedziczenia autorskich praw majątkowych przez Skarb Państwa, czy także w razie, znacznie częstsze w

rzeczywistości, dziedziczenia ich przez gminę ostatniego miejsca zamieszkania zmarłego. O ile wnioski płynące z wykładni literalnej mogłyby przemawiać za tym, że wraz z nowelizacją, Kodeksu cywilnego doszło do istotnego ograniczenia zakresu zastosowania art. 42 pr. aut., o tyle wykładnia celowościowa i historyczna prowadzą do odmiennych konkluzji. Problem nie został dotychczas ani dostrzeżony, ani rozstrzygnięty w orzecznictwie Sądu Najwyższego¹, a opiniowana ustawa zmierza do jego rozwiązania. Stąd uchwalenie ustawy wydaje się zasadne i potrzebne² – stanowi dobry przykład na rozwiązanie realnego problemu zanim mógłby doprowadzić do istotnych niekorzystnych rezultatów społecznych w postaci rozbieżności w orzecznictwie sądowym.

Kierunek unormowania przyjęty w ustawie należy ocenić pozytywnie. Specyfika rozwiązania przyjętego w art. 42 pr. aut. polega na modyfikacji reżimu dziedziczenia ustawowego w odniesieniu do szczególnego rodzaju dóbr – autorskich praw majątkowych w odniesieniu do utworów współautorskich. Mocą normy prawnej zawartej w tym przepisie ustawodawca zdecydował się dać priorytet interesom współautorów względem interesów Skarbu Państwa, tzn. ustalił, że w odniesieniu do tych dóbr współautorzy tworzą dodatkowy krąg spadkobierców ustawowych, a dziedziczenie przez nich wyprzedza dziedziczenie przez Skarb Państwa³. Dokładnie w tym samym duchu idzie proponowana regulacja, która prowadzi do tego, że *expressis verbis* tenże dodatkowy krąg spadkobierców ustawowych wyprzedza także dziedziczenie przez jednostkę samorządu terytorialnego (gminę). Jest to zgodne z przyjmowaną w odniesieniu do dziedziczenia ustawowego na gruncie polskiego prawa spadkowego zasadą, szczególnie wyraźnie widoczną w kontekście nowelizacji przepisów o dziedziczeniu ustawowym poszerzających krąg spadkobierców ustawowych, że dziedziczenie przez państwo (lub samorząd) jest ostatecznością. Dodać przy tym trzeba, że projektowana nowelizacja jest zgodna z założeniami przyświecającymi pierwotnie wprowadzeniu do systemu prawa art. 42 pr. aut.

Wątpliwości budzi natomiast przyjęta w projekcie norma intertemporalna, zgodnie z którą norma prawna w brzmieniu wynikającym z projektowanej nowelizacji ma mieć zastosowanie do spadków otwartych po dniu wejścia w życie opiniowanej nowelizacji. Jest ona

¹ Dostrzegany jest natomiast w doktrynie, w której zarysowały się na ten temat rozbieżne stanowiska. Z jednej strony przyjmuje się, że nie ma podstaw do zastosowania art. 42 pr. aut. w razie dziedziczenia ustawowego przez gminę (M. Załucki, [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych: komentarz, red. P. Ślęzak, Warszawa 2017, s. 411; A. Michałak [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, red. A. Michałak, Warszawa 2019, s. 361–362; A. Niewęgliński, Prawo autorskie. Komentarz, Warszawa 2021, art. 42, pkt 3), natomiast z drugiej strony broniąca jest teza, że art. 42 pr. aut. stosuje się bez względu na to, czy dziedziczy gmina, czy Skarb Państwa (J. Kępiński, [w:] Ustawy autorskie. Komentarze, t. I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, art. 42, pkt 4; J. Szyjewska-Bagińska, [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2021, s. 432; T. Targosz, [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, red. D. Flisak, Warszawa 2015, s. 661; P. Ślęzak, *Dziedziczenie praw majątkowych w świetle polskiego prawa autorskiego*, „Rejent” 2017/1, s. 103; M. Siciarek, W. Machała [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, red. W. Machała, R. Sarbiński, art. 42, nb 6).

² Było to już wyraźnie postulowane w doktrynie, zob. J. Kępiński, [w:] Ustawy autorskie. Komentarze, t. I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, art. 42, pkt 4.

³ W doktrynie jest też rozważane zastosowanie w odniesieniu do tego składnika majątku zmarłego nie zasady sukcesji uniwersalnej, lecz mechanizmu podobnego do wstąpienia w stosunek najmu (art. 691 k.c.) lub co do sumy ubezpieczenia na wypadek śmierci ubezpieczonego (art. 832 k.c.), a zatem wówczas współtwórcy nie mieliby statusu spadkobierców, zob. E. Lewandowska, Niektóre aspekty dziedziczenia praw autorskich majątkowych przez Skarb Państwa, MoP 2017, nr 12, s. 635.

zgodna z zasadą *lex retro non agit* oraz z kluczową dla międzyczasowego prawa spadkowego zasadą, wyrażoną przez art. 11 ustawy z dn. 23.4.1964 r. Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., Nr 16, poz. 94) [dalej jako: p.w.k.c.], zgodnie z którą do spraw spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy. Trzeba jednak podkreślić, że żadna z tych zasad nie ma charakteru bezwzględny. W odniesieniu do pierwszej z nich, z art. 3 k.c. wynika, że ustawa może mieć moc wsteczną, o ile wynika to z jej brzmienia (a zatem muszą za tym przemawiać istotne racje znane w chwili jej uchwalenia, które do nadania jej takiego brzmienia skłaniają). Podobnie, art. 11 p.w.k.c. wyraźnie pozwala na wprowadzenie w drodze *leges speciales* odstępstw od wyrażanej zasady. Wydaje się, że w odniesieniu do normowanej w projekcie materii zdecydowanie istnieją silne racje przemawiające za nadaniem nowelizacji wstecznej mocy. Przede wszystkim brak takiej decyzji wyjaśniałby stan prawny wyłącznie na przyszłość – od chwili wejścia w życie opiniowanej ustawy. Natomiast w odniesieniu do dawnego stanu prawnego potęgowałaby jedynie niepewność. Mogłoby się bowiem wydawać, że sugeruje, iż ustawa zawiera nową treść normatywną, a zatem w odniesieniu do wcześniejszych przypadków należałoby nie stosować art. 42 pr. aut. w razie dziedziczenia ustawowego przez gminę ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy. Prowadziłoby to z kolei do zbędnej niespójności systemu prawnego i różnicowałoby sytuację prawną podmiotów znajdujących się w takich samych okolicznościach jedynie ze względu na okoliczność, w jakiej dacie doszło do otwarcia spadku. Mianowicie, współtwórcy dziedziczyliby autorskie prawa majątkowe do wejścia w życie u.n. zawsze w razie braku spadkobierców ustawowych zmarłego i ponownie tak samo dopiero po wejściu w życie opiniowanej nowelizacji, natomiast w okresie między wejściem w życie u.n. a wejściem w życie opiniowanego projektu tylko wówczas, gdyby nie było podstaw do dziedziczenia ustawowego gminy ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy (dziedziczenie przez gminę wyprzedzałoby dziedziczenie przez współtwórców). Nie wydaje się to właściwe ani zgodne z wolą ustawodawcy. Jest też powszechnie krytykowane w doktrynie, nawet przez zwolenników wykładni literalnej art. 42 pr. aut. Odmienne, dopuszczalne, rozwiązanie, a więc nadanie nowelizacji wstecznej mocy prawnej pozwoliłoby przy tym uniknąć ewentualnych trudnych rozstrzygnięć dotyczących spadków otwartych przed wejściem w życie projektu. Można też przyjąć, że indywidualna petycja leżąca u podstaw proponowanej nowelizacji mogła wynikać z już występującego stanu prawnego, a zatem nowelizacja, przyjmując działanie tylko na przyszłość, do takiego stanu prawnego i innym jemu podobnym nie znajdowałaby zastosowania. Wszystkie te względy zdecydowanie przemawiają za nadaniem nowelizacji mocy prawnej wstecznej, od dnia wejścia w życie u.n. (25.9.2003 r.).

Uwagi szczegółowe

Można rozważyć zmianę projektowanego nowego brzmienia art. 42 pr. aut. z zachowaniem jego sensu, lecz z uproszczeniem, do czego prowadziłoby ujęcie go w następującej postaci:

Jeżeli autorskie prawa majątkowe jednego ze współtwórców miałyby przypaść jako spadkobiercy ustawowemu gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy albo Skarbowi Państwa, przypadają pozostałym przy życiu współtwórcom lub ich następcom prawnym, stosownie do wielkości ich udziałów.

Przedstawiona propozycja, po pierwsze, pozwala na uniknięcie powtórki zwrotu: „jako spadkobiercy ustawowemu” oraz, po drugie, wprowadza typowy dla dziedziczenia ustawowego wyraz na oznaczenie sukcesji: „przypadają” w miejsce nietypowego i nie do końca jasnego w języku prawniczym: „przechodzą”.

Podsumowanie

Podsumowując, ocena opiniowanego projektu ustawy wypada zdecydowanie pozytywnie. Jest to projekt potrzebny i idący co do rozwiązań merytorycznych we właściwym kierunku. Należałoby jednak rozważyć, po pierwsze, zmianę brzmienia proponowanego art. 42 pr. aut. zgodnie z sugestią zawartą w opinii oraz, po drugie, inne rozstrzygnięcie intertemporalne (nadanie wstecznej mocy prawnej projektowanej nowelizacji).